

Megjelent minden csütörtökön, sz. fele koppel ellava. Előfizetést ár: egész évre 6 forint; félévre 3 forint; negyedévre 1,50 forint. Előfizethető minden postánvala által és könyvtárral. Hirdetések díja: 4 hasabos peit sor 9 u. ki. Szerkesztői szállás: mézáros utca 2. sz. 2. dík emelet. Kiadó-hivatal: barátok tere 7. szám.

Bourbaki tábornok.

Az mondják: ez Franciaország legnyalkább katonája, s oly gavallér ember, hogy még a kábelok ellen is finom keztyűben harsogott. Azonban katonai szíve van, vakmerő és erélyes. III. Napoleon ezért adott rá sokat. Az császár szerette az udvari légkörben otthonos katonákat, s ha volt bennük csakugyan valami katonás, akkor nagyon sokat remélt tőlük a Bonaparte-ház érdekében. Egy-egy hőst látott az ilyenekben és könnyen ment az előléptetés. Bourbaki Leonidásznak azonban már volt chance a atya érdemeinél fogva is az előléptetésekre, ezenkívül mind Eugenia császárné, mind Mathilde hercegnő kegyelték, mert Bourbaki ép ugy helyén volt a Tuillériák fényes táncestélyein, mint az ideges, ingerlékeny Napoleon Lajos szeszélyeivel szemközt.

Ez a tábornok egészen III-dik Napoleon teremtménye. Most a köztársaság szolgálatában van, és parancsnoka a keleti seregnek, melynek előesapatjait Garibaldi vezeti, s melyről az utóbbi napok minden hadtéri sürgőnye megemlékezik.

Bourbaki azon vakmerő terv végrehajtásával van megbízva, hogy a francia hadseregtől és Párisból távol, Elzászban működjen, és elvágja azon vonalokat, melyeken át a Páris alatt levő német hadakat élelmezik. Ki gondolta volna, hogy éppen Bourbakit bízzák meg ily küldetéssel, kit sokan együtt említtettek pár hó előtt Bazaine-nél: „egyik-ben sem lehet bízni,” és számos hírlapi cikk intette a franciákat, midőn Bourbaki oly kalandos módon kiszabadult Metzbe, hogy Bourbakitól óvakodni kell.

Az utóbbi napok történetéből tudjuk, hogy derekasan szolgálja a köztársaságot. A Loire-hadsereg szervezkedésekor csak homályos hírek beszéltek Bourbakiról. Egyszer mint az északi sereg vezénylőjét emlegeti a hír, majd azt halljuk, hogy a Loire-melléken van Aurelles Paladine tábornok mellett; majd meg azt, hogy a Loire-vidéki szerencsétlen csaták után a bretagnoi sereg vezényletét bízták rá; hollétét nem tudni pontosan, s Frigyes Károly tapogatózik, nehogy véletlenül bukkanjon elő valahonnan,

Néhány nap mulva megtudtuk, hogy Chaneyval egyesült; ismét néhány nap mulva azt halljuk, hogy elválva Chaneytól, keletre, Nancy irányába nyomul, s ez útját oly erővel folytatja, hogy Werder tábornok nem képes őt föltartóztatni, azt egy elhatározó útközvetben megveri, úgy hogy a porosz hadvezénylet jónak látja éjszakeről Mantuffel tábornokot küldeni keletre.

A ki ismeri a legutóbbi napok történetét, tudni fogja, mily előkelő szerepet játszott Bourbaki a

hívének ismerte, s Metzbe zárt seregétől is politikai tüntetést vártak a császárság javára. Egy exaltált imperialista, ki dűsgazdagsága mellett a politikával is foglalkozott, névszerint Boyer ur, fejébe vette, hogy a Sedannál tönkretett császárság szénáját rendbe hozza, s ezért meglátogatta Eugenia császárnét Hastingsben. Mit beszélt vele, azt senki sem tudja. Sikerült azonban neki a császári heregetől fényképet szerezni, melyre Lulu hereg irt is valamit. E kézzirattal Boyer elment Bismarkhoz, s mint a császárné küldöttjének adta ki magát, kinek fontos közlendői vannak Bazaine-nél, melynek eredménye még javára lehet a poroszoknak. Bismark megadta az engedélyt Boyernak, hogy Metzbe mehessen. Az ismét titok, mit beszélt itt. Elég az hozzá, hogy mint Eugenia császárné küldötte mutatta be magát. Bazaine tábornagy Bourbakit küldte Hastingsbe, hogy a császárnéval értekezzék. Bourbaki el is ment, miután Bismark menlevéllel látta el, de az ex-császárné hidegen fogadta és a fontos politikai küldetéséről mitsem tudott. Bourbaki tehát elhatározta, hogy visszatér Metzbe, s többi társával megosztja a katonai kötelesegeket.

Egy szívgótt napfényre a rejtélyes küldetésből. Meglehet, hogy másként van a dolog, s ezért sokan most nem bíznak Bourbaki köztársasági hitvallásában.

Metzbe akarva visszatérni, a köztársasági kormány egyik tagja: Gambetta fölkereste. Ugymondják, hogy Bourbaki mindent fölfedezett Gambettának, ki azonban a tábornok küldetéséről mitsem hozott nyilvánosságra. De az tény, hogy Gambetta felszólította: lépjen a

köztársaság szolgálatába, s III. Napoleon egyik kedvenc embere most a köztársaságot szolgálja a csataterén.

Bourbaki Leonidás 1819-ben született. Származására nézve görög, de atya már I. Napoleon híve volt, esőkönös császári katona, ki nagy szolgálatakat tett urának.

Az öreg Bourbaki volt az, ki az 1798—99-iki egyiptomi hadjáratban egy könnyű sajkán vezetett át Franciaországba s rászedve az angol cir-

Bourbaki tábornok.

csataterén. Vannak bizonyára számosan, kik még arra is emlékeznek, hogy Bourbaki egy rejtélyes történetnek hőse, ama történetnek, mely Metz és Hastings közt még eddig ismeretlen módon folyt, s mely Bourbakit végre is a köztársaság katonájává tette.

Midőn a Metz körüli csaták után Bazaine egész hadserege a várba szorított, az ott rekedt tábornokok közt volt Bourbaki is, a császári gárda parancsnoka. Bazainet mindenki III. Napoleon

kálókat, még szerencsésen vissza is tért Egyiptomba, hova olyan híreket vitt Napoleonnak, melyek őt azonnali visszatérésre készítették. És e rögtön időszéri megjelenésnek köszönhetette Bonaparte kétségkívül trónját. Tizenhét évvel később ugyanez a hü ember volt megbízva tudtára adni Napoleonnak a szövetségesek azon határozatát, melynél fogva ő St. Ilona szigetére fog vitetni.

Atya nyomdokába lépve, az ifju Bourbaki bátor magaviselete által tüntette ki magát Algírban, a modern francia tábornokok emez iskolájában. Itt a kabylok ellen folytatott csatákban, a zuavok, spahik és turkok élén, kezeit gondosan keztyübe dugva s szájában szíjával, olyan bátorságot tanusított, mely méltó volt spártai névrokonához. Bourbaki az, kinek legnagyobb része van a turkok hadtestének alakításában.

A krími hadjáratban mint dandártábornok vett részt; 1857-ben osztálytábornok lett s az olasz háborúban nem jelentéktelen szerepet játszott; 1861-ben pedig Chalonsban a második hadsereg parancsnokává, a háború kitörésekor pedig a császári testőrség parancsnokává lön kinevezve.

Bourbaki tábornok egyike volt azon francia tiszteknek, kiket a porosz király 1864-ben érdemjellel tüntetett ki. Ennek a körülménynek lehet tulajdonítani, hogy a német hatóságok vele oly meglepő előzékenységgel bántak, midőn Metzből Angliába ment. Bár 50 éves, fiatalnak néz ki s nemesak a legbátrabb, hanem a legelegánsabb tisztjei közé is tartozik a francia hadseregnek.

Dumas emlékirataiból.

(Folytatás.)

IV. Egy irodalmi vígony.

Dumas Foy tábornagy közbenjárására alkalmazást kapott Párisban az orleansi herceg (később Fülöp Lajos néven Franciaország királya) titkári irodájában. Javitott fizetése egy évre 1600 frank lett; most tehát szegény özvegy anyját is elhozatta Villers-Cotteretsből, kinek mindene már csak eladott dohány-tözséje árából állott.

Mialatt 1828-ban a politika láthatárán Dumas események kezdének jelentkezni — beszéli Dumas — azalatt a mi kis vagyonunk roppantul olvadozott. Azon száz Lajos-arany, (2000 frank,) melyet anyám magával hozott Párisba, fogyatékán volt, iszonyu észlelet ránk nézve! mert így egy év alatt csaknem 4000 frankot költöttünk el, tehát 1800 al többet, mint a mennyit szabad lett volna. Ideje volt tehát, hogy szavamot megtartsam s hogy valami mellékes foglalkozással igyekezzem hivatalbeli jövedelmemet szaporítani.

Leuvennel együtt még mindig szorgalmasan dolgoztam. (Ez a Leuven egy száműzött svéd gróf fia s Dumasnak Villers-Cotteretsből ifjúkori barátja volt, kivel együtt már szülővároskájában kezdett színműírói kísérleteket tenni.) Hanem eddigelé még minden fáradozásunk sikertelen volt, ennél fogva tehát fölhivtuk az eget és földet a szinigazgatók igaztalansága ellen s átkoztuk a bíráló-bizottmányok rossz ízlését, bárha ugy magamban elég igazságosan ítéltem munkálatainkról s így titkon bevallottam: ha én lennék szinigazgató, munkáinkat én is minden himezés-hámozás nélkül elutasítanám.

Elhatároztuk tehát áldozatot tenni s Rousseaut nyerni meg magunk számára, hogy az adja meg munkáinknak azt, a mit „utolsó esiszóznak“ neveznek.

Ezen áldozat abból állott, hogy szerezzünk be néhány üveg ó bordeauxi bort és rumot, továbbá néhány süveg cukrot.

Rousseau az írók azon osztályához tartozott, kik csak akkor tudnak dolgozni, ha a boros palackok dugaszait pattogni, s a pünesos edényt gőzölgőni látják.

Rousseau az irodalomban akkor igen nagy hírneve volt, melyet azonban szerencsétlenségére dolgozó-társával, Romieuvel meg kellett osztania.

Volt idő, midőn Dordogna-megye tiszteletrémlő főnökéről, Romieu-ról nem mertem volna így nyilatkozni, mert tartottam volna tőle, hogy ártathat politikai pályájának. De miután ő is ugy járt, mint ama római építész, ki szajkóját megtanította kiáltani: „Éljen Caesar Augusztus!“ s mikor Franciaország caesarja megbukott, Romieu is visszavonult ezen kiáltással: „Oda van minden költség és fáradság!“ — így abba a helyzetbe hozott minket, hogy politikai tekintet nélkü beszélhetünk a „Lelenc“ és a „Caesarok kora“ költőjéről.

Romieu tehát 1825-ben Rousseau munkatársra volt; ezen közös munkálkodásnak azonban — körülbelül ugy, mint az enyém és Leuvenének — nem volt egyéb eredménye, mint az, hogy számos bolond tréfát vittek végbe, mely fölött azután a Café du Roi és a Café des Variétés semmivé látogatói eleget feesegethettek.

Én azonban s Leuven Adolf még annyit sem mutathattunk; Adolf vígsága: hasonlított a trapistákéhoz, a mi pedig engem illet, vig kedélyemnél fogva ugyan jóízűeket tudtam mások esújái fölött nevetni, ezekben azonban mindig csak néző szerepet játszottam.

Ennél fogva tehát mindig is hódolattal viseltetem a főny iránt, melyvel Romieu és Rousseau e tekintetben fölöttem bírtak.

Alig mult el egy éj, hogy Rousseaut — ki kevesebbet bírt el, de ép ugy szeretett inni, mint Romieu, — mondom, alig mult el egy éj, hogy a hűtlen Pyladese, Romieu által elhagyott Rousseaut valamely őrzárat föl ne tartóztatta s a rendőrségre ne vezette volna. Hanem Rousseau olyan volt, mint a gyermekek, kinek — hogy el ne veszzenek — nevüket és lakhelyüket fejükbe verik. Így Rousseau is bizonyos általa személyesen ismert rendőrbiztos nevét annyira bevészte emlékezetébe, hogy azt onnan sem bor, sem rum, sem pünes nem volt képes kitorúlni. Ha Rousseau hebegett, ha Rousseau inogott, ha Rousseau illuminált állapotban volt, ha Rousseau már elfeledte édesanyja, Romieu, sőt a maga nevét is, az előbb említett rendőrbiztos nevét s lakhelyét mégis tudta.

S minthogy senkitől — bármennyire legyen is mámoros — azon jogos kívánságot meg nem tagadhatni, hogy bizonyos rendőrbiztos elé vezetessék: ennél fogva Rousseau is magát mindig ezen rendőrbiztoshoz, jó ismerőségéhez vezettette, ki ugyan előbb mindig kemény prédikációt tartott neki, hanem aztán végre mégis szabadon bocsátotta.

Hanem egy ízben ez a prédikáció erőlyesebb volt, mint máskor s Rousseau azt egészen megsemmisülve hallgatta. A biztos keserű szemrehányásokat tett neki, hogy őt minden éjjel háborgatja álmában s hogy már ideje volna ennek egyszer véget vetni.

— Igaza van önnek, — viszonzá Rousseau: — s én megígérem, hogy ezután más biztoshoz fogom magamat vezetetni, önhöz pedig — csak minden második éjjel.

Híven megtartotta szavát. Hanem nem volt irányában minden rendőrbiztos oly elnéző, mint ez, a ki személyesen ismerte.

Mindjárt az első, kihez magát a következő éjjel vezettette, a szent Márton-városnegyed rendőrségi börtönébe küldötte őt, honnan csak két napi fogság után eresztették szabadon.

Romieu s Rousseauinak különös foga volt a ház mesterekre és a szatócsokra.

Rousseau egy ház mester ablakán betolja a fejét.

— Jó napot édes barátom!

— Jó napot, uram!

— Nem volna szíves nekem megmondani, hogy miféle madár ez, mely itt az ablakban lóg?

— Ez fekete rigó.

— Ah, ah... s miért akasztotta ki ön ide a fekete rigót?

— Mert szépen fűtyörész.

— Ugyan mit mond!

— Nos, hallja ön maga is.

S a ház mester kezeit hasán keresztbe fonva, fejét hajtogatja s mosolyogva hallgatja rigója fűtyörészését.

— Igen, igen; önnek igaza van. Házias ön?

— Már másodszor.

— Hol van az asszonya?

— A feleségem? ... akarja tán mondani.

— Nos igen, a felesége.

— Most épen fönt van az ötödik emeleten, nőtlen szobabérlőnkél.

— Az ördögbe! S mit csinál annál a nőtlen szobabérlőnél?

— Takarít!

— Fiatal-e avagy öreg ez a nőtlen szobabérlő, oda fenn az ötödik emeleten?

— Ugy-ugy középkoru.

— Szép... S az ön gyermekei?

— Nincsenek gyermekeim.

— Nincsenek?

— Igen, nincsenek.

— Tehát mit csinált az ön három feleségével?

— Bocsánat, uram... keres ön valakit?

— Nem!

— Tehát más valamit kíván?

— Nem!

— S ön egy óranegyed óta egyik kérdés után a másikkal ostromol.

— Természetesen.

— S mi okból?

— Semmiféleből.

— Semmiféle okból! De önnek mégis kell valami céljának lenni?

— Egyáltalán nincs.

— Semmi célja sincs?

— Mint mondtam, semmiféle.

— Hanem mégis szeretném tudni, hogyan jutok azon szerencséhez...

— Istenem! Épen erre sőtáltam s egyszerre csak az ön ablaka fölött, az oda kiakasztott cédulán olvasom: „*Tudósítást mindenféle kérdezősködésre a ház mester ad;*“ s minthogy épen nincsen más dolgom, azért hát egyről-másról kérdezősködtem.

Romieu pedig egy szatócs boltjába lép.

— Jó napot uram!

— Alázatos szolgálja.

— Vannak önnek nyolcas gyertyái?

— Oh, akármennyi. Ez oly cikk, amit nagyon vesznek, mert több a szük, mint a bő erszény.

— A mit ön most mondott, már az nem tartozik a szatócsüzlethez; ez politiko-nemzetgazdaszati észrevétel.

— Kérem, rám nézve nagy tisztelet.

A szatócs és Romieu kölcsönösen meghajtották magukat.

— Ha nem esalódom, ön előbb kért. —

— Egy szál nyolcas gyertyát!

— Egyetlen egyet?

— Egyelőre; majd meglátom azután.

A szatócs kivész egy gyertyát a csomagból.

— Tessék uram.

— Nem volna ön oly szíves ezt a gyertyát számomra ketté vágni. Utálok fagygyuhoz nyulni.

— Igaza van önnek; a fagygyu rossz szagu. Itt van az ön gyertyája két darabban.

— Most még arra kérem, sziveskednék ezen darabok mindegyikét ismét négyfelé vágni.

— Négy felé?

— Igen. Ahhoz, a mit tenni akarok, nyolce darabra van szükségem.

— Ime itt a nyolce darab.

— S nem lenne szíves kihuzni a kanócot egy kissé?

— Mind a nyolce darabból?

— Nem, csak hét darabból; a legelsőből a kanócot egy is már kiáll.

— Igaz.

— Igen, igen... úgy úgy... Egészen jól van... Köszönöm!... Most várjon ön; most legyen

ön szives s állítsa ön a nyole darabot erre az asztalra, egymástól három-három hüvelyknyire.

— De mi az ördögöt akar ön velük?

— Azt mindjárt meg fogja látni . . . Szives volna ön még egy szál gyufát kölcsönözni nekem.

— Igen szivesen . . . Itt van.

— Nagyon köszönöm.

S most Romieu a legkomolyabb arckifejezéssel gyújtotta meg a nyole darabka gyertyát.

— De uram, mit csinál ön?

— Juxot!

— Mit? . . . juxot?

— Természetesen.

— S most?

— S most, miután végbevittem a juxot, ismét távozem.

Romieu köszön és távozik.

— Hogyan, ön megy? Kiált utána a szatócs. — Ön távozik s még csak gyertyám árát sem fizeti ki? Fizesse meg legalább a gyertya árát!

Romieu visszafordul az ajtóban.

Ha kifizetném a gyertya árát, hol volna akkor a jux?

S ezzel Romieu folytatja útját, nem törődve a szatócs lármájával.

Romieu némelykor magasabbra is emelkedett s még a kereskedő világ iránt való köteles tiszteletet sem borzadt megsérteni.

Egy este a Szajna-után járkál; éjfél után fél egyre volt s a Bussy-utca sarkán egy kereskedő-segédet pillant meg, ki a „*két majom*”-hoz címzett, különben rendszeren tizenegy órakor zárni szokott boltot becsukja.

Romieu a boltba rohan.

— Hol van ezen bolt tulajdonosa?

— P** ur?

— Igen.

— Már lefeküdt.

— Régen?

— Egy óra előtt.

Hanem csak itt alszik a házában?

Ej, természetesen!

— Ugy hát vezessen engem hozzája.

— De uram —

— Tüstént.

Hanem, kérem . . .

— Semmi kifogás!

— Tehát nagyon sürgős mondani valója van neki?

Reszketek, hogy minden percében később jövök.

— Ha ez az eset forog fenn . . .

— Hanem menjen hát ön, menjen.

A segéd nagy-sebten csukja be a boltot s rögtön gazdája lakására vezeti Romieut; ez úgy alszik, mint a mormotér s hortyog mint a brács.

— P** ur! P** ur! — kiáltoz a segéd.

— Eh, héh? mit akarsz? Vigyen el az ördög! Mi történt, mi bajod?

— Nekem? nekem semmi.

— Mi, neked semmi bajod?

— Nekem semmi, hanem egy ur van itt, a ki szólamni szeretne önnel.

— Most . . . ezen órában?

— Azt mondja, hogy a dolog nagyon sürgős.

— Nos hát, hol van az az ur?

— Itt áll az ajtóban . . . Lépjen be uram, lépjen be!

Romieu lábujjhegyen, egészen csöndesen lép be, kalapjával kezében s édeskés mosolylyal arcán.

— Boesánat uram, ezerszer boesánat, hogy így későn háborgatom.

— Nem tesz semmit . . . mivel szolgálhatok?

— A másikkal szerettem volna beszélni.

— Miféle másikkal?

— Az ön kompanistájával.

— Hogyan, kompanistámmal?

— Igenis.

— De hiszen nekem nincs kompanistám.

— Nincsen?

— Természetesen nincs.

— Tehát akkor hogyan irathatja ön ezt a cégjére: *A két majomhoz*? Pffuj, szégyenelje magát s ne merészelje máskor is a tisztességes közönséget rászédni. Jó éjt kívánok önnek!

(Vége következik.)

A tervezett első magyar kiállításról.

Az angomania, úgy látszik, már kimegy nálunk a divatból. Hol vannak ama boldog napok, midőn előkelő körünk tömegesen sinlődtek az ártatlan, mulatságos bajban? Eltűntek örökre! Nekem azonban van egy kedves barátom, kit rövidség okáért Johnny-nak akarok nevezni, s kit a sors talán azért éltet oly rendíthetlenül, hogy angomaniaja egy szebb jövőnek magvát képezze.

Ha az angomanianak egyik faja kevésbé indokolható a többinél, az én barátomé bizonyosan az. Baja egészen egyoldalú. Az angolokat imádja, de közülök csak azon példányokat, melyek a „fair sex” tagjai. Igenis, az angol *féhér*-nem iránti lelkesültsége határtalan. A többieket *vörhenyes* fajunkóknak tartja. De Johnny ezen előitélete csak fokozza angomaniaját azok iránt, kikre eme vörhenyes előítélet ki nem terjed. Szent meggyőződése, hogy az angol nőnek még hibája is erény. Sohasem felejttem el, mily lelkesültséggel beszélt nekem az utolsó londoni kiállításról, a „Great Exhibition”-ról, melynek igen szorgalmas látogatója volt, s melynek bezártakor meggyenezred magával meghatottan igyekezett énekelni: a „God save the Queen”-t. „Azon hatás, melyet e kiállítás az emberiség jólétére gyakorolt, örök és eltörülhetetlen” ezt mondogatta többször. És midőn az 1867-diki párisi kiállítás is véget ért, midőn San Franciscótól és San-Jagotól Yeddóig és Sydney-ig minden hírlap csak annak díesőségéről beszélt, midőn egyre-másra gyártották a hangzatos és ügyetlen frázisokat a kiállítások boldogító hatásának körülírására; midőn elneveztek a kiállításokká a XIX-dik század népvándorlásainak, „a világ nemzetei békés versenyének,” „a civilizáció piramidszerű monumentumainak,” „a nyolcadik és kilencedik világosodának” stb.: Johnny ezen mondatot találta ki, — — mégis mind e díesőség, mely az emberiséget elragadja, az angol nők egy sokat kigúnyolt, ugynevezett rossz szokásának köszöni lételét.

Én igen jól tudtam, mire céloz Johnny: az angol nők azon unalmas mulatságára, melynek neve: „shopping.”

Ah, de hát mi az a „shopping”? kérdezhetik sokan. A „shopping” magában véve csak olyan dolog, mint akármely más közönséges napi teendő; rendkívülivé csak azért lesz, hogy rendkívüli mérvben gyakorolattal. Akármelyikünk megteszi, hogy midőn valami nem mindennapi dolgot akar vásárolni, sorba járja a boltokat, mindenütt tudakozódik, statistikai adatokat gyűjt, összehasonlít, és végre vásárol. Ez még nem shopping. De midőn valaki reggeltől estig sorba járja a boltokat (shop), az árukat magának töviről hegyére megmutogatgatja, a kelmeiket kibontatja, kiterített, tulajdonságaikat megmagyaráztatja, az ékszerket fölpróbálja, és utóbb igéző mosolylyal köszönetet mond a kereskedő szívességéért, kijelentvén, hogy venni nem szándéka, ez — shopping.

Az ilyen „boltozás”-nak (adnormam „faluzás”) gyöngye csirái, vagy legalább a női hajlamok ily csirák kifejlesztésére: majdnem mindenütt megvannak, hol az ipari élet nem esik kívül az előkelőség határain. Keleten a nyílt áruvesztők látogatása épen nem szokatlan; Olaszországban számos bolt van, melyeknek fölírta a *béjártat szabadságát* hirdeti, sőt náunk is a legtöbb nő szives örömmel fog megragadni minden alkalmat, midőn valami szép vásárolni lehet, mert ilyenkor tág tér nyílik a boltözásra. Szóval, a „shopping” kezdetleges csirái fejletlenül ott szunnyadnak majdnem minden női kebelben. Csakhogy Angliában már nem fejletlen csirákkal, hanem izmos, terebélyes fákka találkoznak.

Johnny határozottan azon meggyőződésben él, hogy az első nagy világkiállítás eszméjét a shopping-szenvedély érlette meg; és hogy e hajlam nélkül a kiállítás sikere felényi nem lett volna. Ki tudja, hogy e tréfának látszó rögeszme nem közéleti-e vagy a valót? A lady k és missek addig törték aranyfűrtös fejcesköiket (mert hát képzelnél sem lehet ladyt vagy misst ilyen fűrtök nélkül), hogyan lehessen a shoppingot eddigi kisszerűségéből a kor színvonalára emelni, s azt soha nem hallott mérvben tűzni; hogyan lehessen a shopping-szenvedély kielégítésére századunk nagyszerűségéhez illő rengeteg tárgyat találni, míg végre megszületett a hydeparki kristály-palota eszméje, az egész világ minden részéből összeszedített áruk kal . . .

Mindez nem látszik egészen lehetetlennek. De azért korántsem akarjuk azt vitatni, mintha a női szeszélyen kívül mások is közre nem működtek volna a kiállítások eszméjének létrehozatalánál.

Hisz minden eredménynek száz meg száz apró oka van: és ezer közül 900 esetben biztosak lehetünk, hogy a nagy dolgok igen csekélynek látszó okokból erednek.

És a világ-kiállítások eszméje bizonyára nagy eszme. A ki a XIX. század történetét néhány száz év múlva meg fogja írni, semmi áron sem fog megfedkedezni arról, hogy ezen század második felét az első világkiállítás nyitotta meg, ép úgy, mint a jelenkori történetíró nem fedelkezhetik meg a görög Olympiádokról, a keresztes hadjáratokról, stb. Nekünk tulajdonképen még nincs is közvetlen tapasztalás alapuló fogalmunk arról, hogy mi hát tulajdonképen egy valódi kiállítás.

Százan, ezen beszélnek nálunk az ipar óriás hatalmáról. E szép beszédek — fájdalom — legnagyobb részt benső tartalom nélküli szavak, melyeknek eredete nem az *agya*-ban, hanem csak a *fül*-ben van. Elmondjuk a szavakat, mert más is mondja, de nem azért, mintha benső meggyőződésünk sugárzanának ki. A mi iparkedvelésünk csak olyan, mint a hold fénye, mely nem önmagából ömlik szét, hanem csak a nap fényét utánozza gyöngön. Halványon, s ezért csak ábrándnak való, de életet és erőt nem ad, mint a napé. És ez nem is lehet másképp jelenlegi viszonyaink között. Nálunk az ipar nem képezi alkatrészét a nemzet életének; szellemünket és kedélyünket semmi sem kapcsolja az iparhoz; az ipar el van zárva azon kortól, melyben a nemzet értelme és érzelme meg g.

Sokat elmondtak már másutt és nálunk is a kiállítások hatásáról. Elmondták, hogy a kiállítások nemzetközi versenyt költenek, és ezáltal előbbre viszik az emberiséget; elmondták, hogy az egyeseknek vívmányait az emberiség közös tulajdonává teszik, hogy az okulásnak megmerhetlen tért nyitnak; elmondták, hogy a jelenkori ipar-fejlődésnek két legnevezetesebb kérdését: az ipar-szabadság kérdését, és a munkás kérdését a megoldás küszöbég vezették; elmondták, hogy a nemzeteket egy családá egyesítik, és a nemzetek közötti testvérharcnak útját metszik. (Mily ironiája ennek a Franciaországban dúló német invázió!) . . . Kisebbség nagyobb fokban mindez igaz lehet; de nálunk egy nagyszerű kiállításnak még közvetlenebb feladata is volna.

Feladata volna az egész nemzet figyelmét az emberi szellem azon tevékenységére irányozni, mely a jelenkori haladásnak sulypontját képezi s melynek neve ipar. Le kell bontani a nemzet szeméről a köteléket, mely miatt nem látja, hogy a modern törekvésű államoknak főereje az iparban rejlik; le kell szakítani a válaszfalat, mely a nemzet értelmiségét az ipari tevékenység megmérhetlen körétől elzárja; az ipart, habár csak egy pillanatra is, a nemzet figyelmének főtárgyává kell emelni.

Velence, midőn még hatalmas volt, évenként fényes ünnepélyvel ülte meg a köztársaság

eljegyzését az Adriával. Ez eljegyzés azt jelképezte, hogy a köztársaság elismeri, mikép a tengernek, a tengeri kereskedésnek köszöni hatalmát, s hogy ez okból eme szövetségese iránti hűségét mindig megújítani kész. Magyarországnak nem lévén tengere, a nemzeti nagyságot csak az *Iparból* remélhetjük s azért jó lenne, ha hazánk ezen izmos istennővel kelne frigyre; és ez egyesülést mindennek fölött egy kiállítás közvetíthetné.

Mi még nem voltunk közvetlen tanúi egy igazi kiállításnak sem, mert az 1842. 43. és 46-ban a magyar ipar-egyesület által rendezett kiállítások csak nagyon kezdetlegesek lehettek. Ezért emez állítás tulzánaktetszhetik előttünk. Hanem a kik más országokban a kiállítások hatását lát-

ták, állításunkat nem fogják tulzottnak találni. Ha néhány hónapig a kiállítás képezi a nemzet figyelmének központját; ha az ország minden részéből ezrével özönlenek a látogatók, hogy az ipar esodáit megbámulják; ha divattá lett a kiállítást látogatni, s ha a leggyöngédebb női ajak is szóra méltatja a

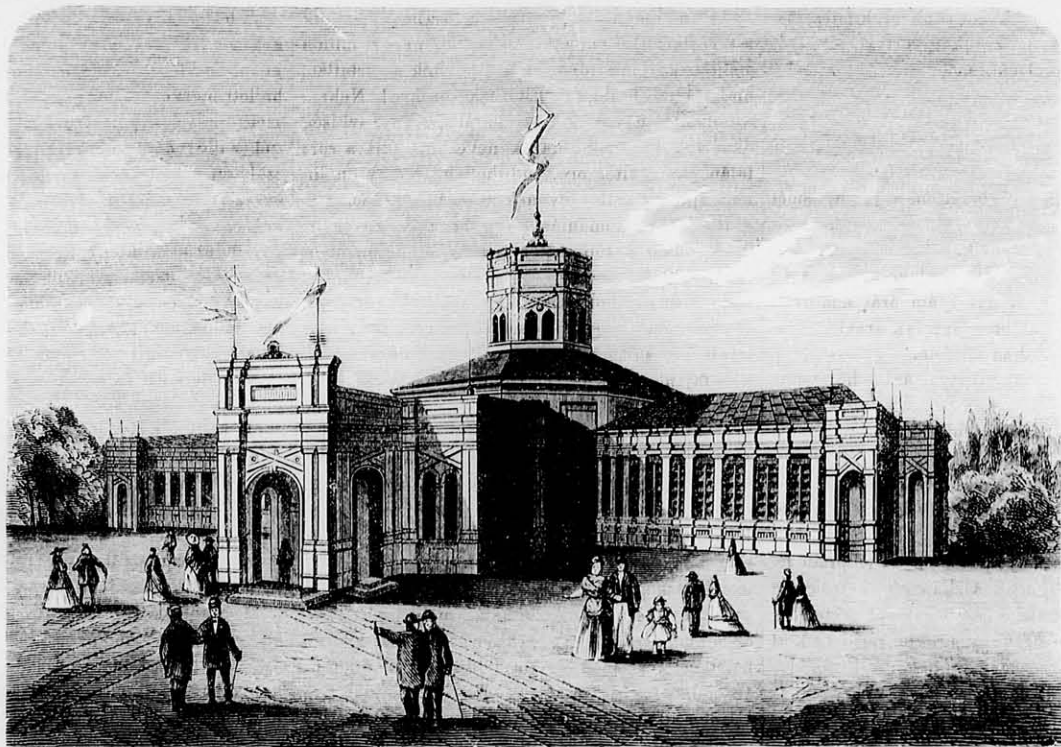
ménynek kell még addig ténynyé válni. Mielőtt a néző közönség szeme előtt a függöny felgördülne, még előbb meg kell tanulni a szerepeket; s az előadás megkezdése előtt jó lesz *próbát tartani*.

Ily próbának tekintjük mi a Temesvárott ezidei május hóra tervezett kiállítást, melyet talán nem

helyi, hanem az egész hazai gazdaság és ipar érdekeit előmozdítani törekszik.

Öszintén megvalljuk, hogy e tekintetben a régi lethargiában maradni annyi lett volna, mint meghazudtolni, hogy Temesvár a terménygazdag Bánságnak főszékhelye, központja és legzsebb része. Örömmel üdvözöljük e követésreméltó lendületet, mely Temesvár városi tanácsának köszönhető, mert ez karolta fel Schlosser báró és Graffay Kálmán gazdasági egyesületi titkár eszméjét egy műhamarabb létesítendő kiállítás iránt.

Mi ezuttal bemutatjuk a kiállítás esarnokának képét. Ez, jóllehet csak kis croquis-ja ama nagy tervezetnek, melyet fiatal műépítészünk, Haderer Antal hazánfiánál látni volt alkalmunk mégis eléggé

A temesvári 1871-iki gazdasági és iparkiállítás esarnoka. (Haderer Antal építész elfogadott terve szerint.)

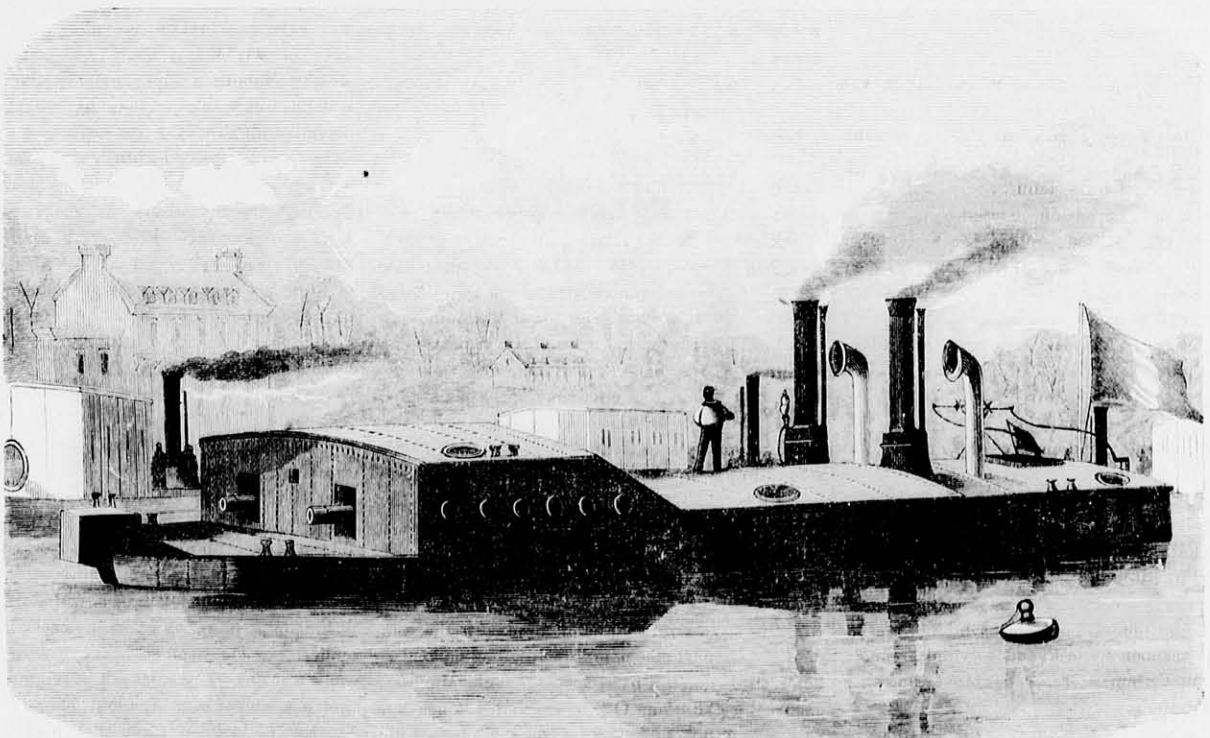
egészen jogtalanul *első magyar kiállításnak* neveztünk e cikk címében.

Hogy mikor lesz a pesti országos kiállítás, melynek előmunkálatait már megkezdte a kormány, azt nem tudjuk, mert hallgat róla a krónika.

M. S.

mutatja, hogy e mű megérdemelte, miszerint más egyéb pályaművek elé helyeztessék.

A kiállítási palota a temesvári vár alatt, a Józsefváros és Mehala közti szabad téren fog az év tavaszán felállítani. Helyzetét, a mennyire vidékét ismerjük, már előre szépnek mondhatjuk.

Páncélos ágyuszaszadok a Sajón. (Szövege a „Vegyésok” közt.)

megbámult iparkészítményeket: akkor bizonyára el kell enyészni az ipar iránti idegenségnek. És ez tagadhatlanul az első lépés arra, hogy a nemzet geniusa az Ipar istennőjét karjaiba zárhassa.

Mindezek távoli képek. Mikor valósulnak meg? arról még most fogalmunk sem lehet. Sok előz-

A temesvári gazdasági és ipar-kiállítás esarnoka.

Bár Temesvár városában eddigelé több kiállítást rendeztek, a m. évi szept. 18-ról a f. évi májusra elnapolt lesz az első, mely nemesak a

Közvetlen környezetét a vár alatti fasorok, sétányok és a Béga folyó fogják képezni; kissé távolabb az ugynevezett „Pummer Wald,” a lövöldével és Coronini műve: a város remek parkja, mely a temesváriak Mekkája szokott lenni jazy nyhe idényekben. Jobbra Mehala községe fok-

szik gazdálkodó népével, balra pedig Józsefváros, melynek pompás góznalmán és tág magtárain már nem egy idegen gyönyörködött.

Maga a palota hét öl széles. Hossza egyelőre 120 ölben van megállapítva, de a szükségletekhez képest kinyújtható. Alakjára nézve renaissance-stylben készül és 4 részszel bír. Az első rész a bemenetet képezi egy peristyl-féle csarnokkal. Itt jobbra frissítő italokat fognak árulni, balra pedig belépti jegyeket. Innen egy rövid folyosó a nyolcszögletű csarnokba vezet, melyben az egész épület szárnyai összpontosulnak. E csarnok virágok, bokrok és szönyegekkel díszítve, központján egy imponans szökőkútallal ellátva, a palota tornyával fog korrespondálni. Belőle jobbra a termény, balra az ipar-kiállítási részbe lehet jutni. A negyedik részben, mely a bemenettel szemközt álland, a „jury” székeld, és egy vendéglő is ott lesz felállítva.

végül művészeti és fényüzési iparcikkek. Mindezek összesen húsz osztályban lesznek elhelyezve.

Az egyes osztályok kiválóbb tárgyai az ezen alkalomra választandó bizottság által kiténtetésben részesítettnek.

Együttal kísérletek fognak tétetni a kiállítás tartama alatt a meghatározott gépekkel és egy eke-versenyt is rendeznek.

Főlönös figyelmet fordít a kiállítási bizottság a szerb és román asztal-abroszok, ággyterítők és egyéb efféle kézműipar cikkekre, mivel ezek a temesi vidék különösségeihez tartoznak és az idegenek figyelmére jogos igényt tarthatnak.

A kiállításban való részvétliránt, ily sok oldalúság mellett, a legszebb reményeket táplálhatjuk mindnyáján. Mint halljuk, már tavaly előjegyzteté magát sok tagja a külföldi gazdasági és iparvilágnak. Voltak ezek között franciák, angolok, poroszok, spanyolok, hamnoveriak, szászok, belgák stb.

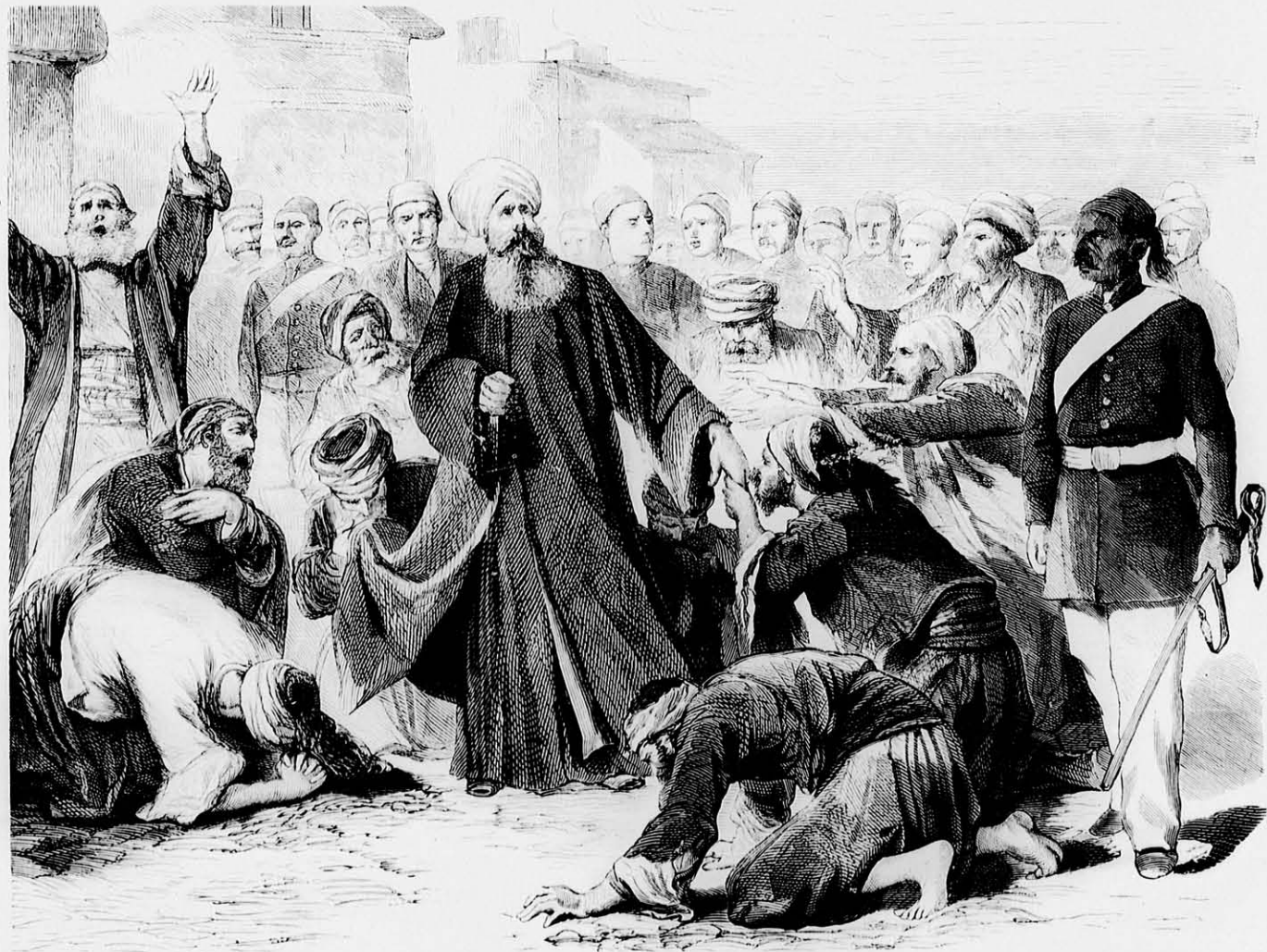
a népet. A rómaiaktól gyorsan átvették más népek is e szokást s csakhamar látjuk, hogy hol évenként, hol hosszabb időközrel csaknem minden nemzeteknél tartottak lustrákat.

A lustra tulajdonkép szabad téren összesereg- lést jelentett, hová a polgárság a fővezér meghívása folytán összegyűlt és itt a lustrális könyvbe följegyztetett a létszám, mindenkinek állása, lak- helye és minden egyéb, a népesség statistikájához tartozó körülmények.

A székelyek lustrájáról legrégebb megbízható adatot 1473-ból bírnak, midőn Mátyás király Magyar Balázs vajda által meglustráltatta a szé- kelyeket.

Az első összesereglés nemzetségek szerint tör- tént, minden nemzetség külön csoportot képezvén a kijelölt helyen.

Kezdetben minden szabad születésű székely katona lévén, belsejüket is a katonai szerke-

Szadik efendi száműzetése. („Török reformátorok” című cikkekhez)

Az épület mintegy 30,000 forintba kerül. Ez összeg azért igen tekintélyesnek mondható, mert a kiállítási palota csak ideiglenes használatra fog szolgálni. A kiállítás alkalmával egy országos gazdasági kongresszust is tartanak (Agrar-congress.) A kiállítás tárgyai a következők: Mezőgazdasági és erdészeti gépek és eszközök; gazdasági növények, kerti növények, gyümölcsök és magok; szőlészeti és borászati termények; marhák és állatorvosi termények; selyemtermelés, méhészet, haltenyésztés, erdészet és emek terményei; gazdasági taneszközök; gyűjtemények, tervek, minták és állatorvosi műszerek és eszközök; iparcikkek gabnából, iparcikkek kereskedelmi növényekből; sör- és szeszgyári termények; ipar- cikkek állati anyagokból; ásvány ipartermények, ipar és gazdasági segédanyagok, a gazdaságra vonatkozó kézműipar cikkei, háztartási- és bútore- cikkek, házi ipar kézmunka és öltözék tárgyai.

Hogy mino horderével bírand e vállalkozás, azt előre meghatározni nem tudjuk, de e helyen nem is akarjuk. Annýit azonban teljes joggal mondhatunk; hogy ez nem egyedül a temesvári vidék terményeit, iparát és haladását fogja felmutatni, hanem gazdasági és iparéletünkben mint korszakot képező esemény is szerepel.

Temesvár városa kész megtenni erkölcsi köte- lességét. A közönségtől függ a folkarolt eszme sikeres valósítá.

Kaluzaj Gyula.

A régi székelyek általános hadkötele- zettsége és a „lustrák.”

A lustráról a legrégebb történetírók is meg- emlékeznek. Már a rómaiak lustrájáról említés tétetik, midőn a consulok évenként, később pedig a consorok minden ötödik évben számba vették

zeten alapult, s így a lustrák célja is inkább hadi, mint polgári tekintetben méltathatók ügye- lemre s csak annyiban vehetjük ez utóbbi szempontól, a mennyiben a polgári szervezet a katonáival csaknem elválaszthatlan összefüggésben állt.

Mint egyik legnevezetesebb momentumát tekint- hetjük a lustrának, hogy ott döntetett el; misze- rint ki melyik osztályba soroztassék s a lustrális könyvekben melyik rovalba írassék; mert jólle- het Mátyás említett 1473 ki edictumában még csak az „equites” és „pedites” (lovások és gyalog- ok) elnevezés fordul elő, de már e korból látjuk a székelyeknek primipilus és pixidarius elnevezé- sek szerinti osztályozását s az Apr. const. már a XVI-ik századból említi a székelyeknek primor, primipilus és pixidariusra osztályozását.

Az osztályozásnál a vagyoni állapot szolgált zsinormértékül, s a szerint mint valaki a lustra- köz ideje alatt vagyonosodott vagy elszegénye-

dett, emeltetett a felsőbb, vagy tétetett le az alsóbb osztályba. Mátyás 1473-ki privilégiumában olvasuk: „a lovagokat, kik eleitől azon állapotban születtek, külön sorban jegyezzétek, kik maradó különböztesül primipilusoknak fognak nevezetni. A gyalogokat ismét más sorba, melyeket az első közül senki meg ne különböztesen... hanem ha három örökségbeli részzel bírnak ismeretnek.*)

A pixidariusnak, ha primipilus akart lenni három annyi vagyonról kellett bizonyítania, mint különben, valamint a primipilusnak is, ha primor akart lenni. A primorak allodiumán kívül, legalább 10, a köznemesnek 5 jobbágys telekkel kellett bírnia, hogy lovon kiállhasson. Egy 1594-ki országgyűlési végzésben olvassuk, hogy „ha a szegény nemes ember lóval nem állhat ki, gyalog számban is álljon ki,**) és ezek nevezettek aztán *lőfő-székelyeknek.*”

Ha valakinek személye vagy származása iránt kétség támadt, családjának kellett mellette bizonyítani adománylevelekkel vagy tanuvallomásokkal.

Lustra alkalmával fölvették és elláttak minden panaszok és sérelmek, mint ezt egy 1683-ki rendeletből látjuk, hol „generalis mustra“ parancsolatik az egyenetlenségek megörvösítésére; továbbá általános fegyvergyakorlatok is tartattak.

Béke idején a lustrát a főkapitány a szék király bírájával egyetértve vitte véghez, háboru idején pedig a főhadvezért illeté tisztt.

Csaknem elválaszthatlanul függött össze a lustra a fölkeléssel, mert hadrakelés előtt, ha csak az idő rövidsége engedte, előbb mindig lustra tartott, hol a bekövetkező háborura minden törzs megválasztotta a maga tisztjeit azok közül, kikben legtöbb bizalma volt, kik aztán a fővezér alatt vitték a kormányzatot. A fővezérség pedig — mint Kállay megjegyzi — nagyon híhető, hogy valamelyik régi vitéz családból volt kövte, melyik még Ázsiában e méltóságot viselte.

Fölkeléskor mindenki köteles volt megjelenni fővezérség büntetés terhe alatt a kiszabott időben és helyen, midőn a fővezér véres kardot hordoztatott körül. Az említett 1463-iki oklevélben olvasuk, hogy „a fölkelésre összehívassanak, vagy véres karddal vagy a székely ispán levelével, vagy a vajda írása mellett, ha ez t. i. egyszermind székely ispán is.”

Azonban ha a fölkelésnek hirtelen kellett megtörténnie, láрма-tüzek gyújtattak, melyeknek helyeit „lármadomb“, „lárnahegy“, „lárnafa“, „tűzhalom“ stb. néven ma is ismerjük.

A lárna-tűz mindenütt a faluk fölött emelkedő legközelebbi dombokon gyújtattott, s vagy szalmával betekert magas rud állítatván föl az illető helyen, ez gyújtott meg, vagy nagyobb mennyiségű száraz galy hordatott oda és gyújtott meg. Ez volt a távirati jelzés. Ezenkívül pedig fölkeléskor kötelességük volt a székek kapitányainak dobosokkal is figyelmeztetni a népet.

Verancz így ír a fölkelésről: „Ha keleti vagy északi ellenségekkel foly háboru, vagy benn a hazában, minden személy fegyvert fog s háboru végeig szolgál; ha nyugati ellenséggel van baj, a székely katonaság tizedrésze megy hadba s 15 nap marad táborban; a déli ellenségek ellen pedig fele megy a székely katonaságnak, s a meddig lehet, viselik a háborut.”

Ha a fölkelés személyes volt, senki ki nem vonhatta magát s ezek néhányat hagytak honn falvankint; ellenben pedig, ha nem volt személyes, a nemesek küldhettek más maguk helyett, minde három kaputól egy lovasat kellően kiállítani, míg később majd 16, majd 20, majd 30 jobbágytól egy lovasat, vagy két kaputól egy gyalogot állítottak.

A katonai kötelezettségtől még azon árvák sem

voltak mentek, kik nem értek ugyan még teljes kort, de bírtak annyi örökséggel, hogy maguk helyett más állíthattak és állítaniok kellett. Kivéve volt a „constitutio exercitualis“ szerint csak az egy fiával közös kenyéren élő apa, vagy a két osztatlan testvér egyike, a mennyiben, ha az egyik elesett a csatában, a másik nem tartozott katonáskodni.

A lustrák nagyobb-kisebb nyomára csaknem a legújabb korig akadunk a székelyeknél.

Nevezetesebb lustrális könyvek: Mátyás király, Bethlen Gábor, I. Rákoczy György és I. Apafy fejedelmek idejéből maradtak fenn.

A székelyek hadi bátorsága- és ügyességéről nem csak a régiebb történelem lapjai lesznek tanúságot, mert bőven bebizonyították azt 1848/49-iki szabadságharcunk alkalmával, s kikerül ma is annyi joggal dalolja a költő:

Nem hal' ki még az ősi székely vér,
Minden kis esepje drága gyöngyöt ér.

T. N. Imre.

A régi napokból.

Csak egy vers biz ez a régi napokból, mely napok, ha akarjuk régen is voltak, meg nem is. A vers 1809-iki dátumot visel, és címe: „A baranyai fölkelő nemes sereghez.“ Egyik szorgalmas munkatársunk talált rá Mező István néhai ref. lelkész jegyzetei közt, melyekből a „Hazánk s Külföld“ már közölt 1869-ben.

A verset egy részt hazafias hangulatáért adtuk ki, más részt, mert az országgyűlés közelebbi vitái alatt a magyar hadsereg eszméje köré fűzve hallottunk olyanokat, a miknek lehetetlen volt eszünkbe nem jutni, midőn e vers kezünkbe akadt. Hallottuk ugyanis mondani, hogy midőn a dynastia érdeke azonos volt Magyarországgal, a magyar hadsereg lelkesülten harcolt, és nem félték tőle Bécsben. Hallottuk mondani, hogy a honvédelmi katonai intézmény, magába ölelve a polgári elemet, mindig célszerűbb, mint az állandó hadsereg kasziszzerű intézménye; mindig nagyobb lelkesedést visz magával, és nagyobb lelkesedést költ maga körül.

Az itt közölt verset egy lelkész írta akkor, midőn az volt a jelszó: „Fegyverre.“ Neki tolla volt, s legalább annak forgatásával mutatta ki, hogy szintén lelkesül. A versben nincs valami nagy poézis, de nyelvezete és formája nagyon is jó. 1809-ből. Annyi bizonyos, hogy sem Solferino, sem Königrätz előtti időkben nem találunk magyar ember lelkesítésének ily nyomaira.

A vers így hangzik:

A baranyai fölkelő nemes sereghez 1809-ben.

Lóra magyar,
Lásd mi zavar
Mormol az olasz hegyen.
Hív az anya:
Jer Baranya!
A nemes kar mind megyen.
Rántsd ki hát halálos íved,
Bajuszd pederd jó vitéz,
Mutasd bátor szittya szíved.
Jobbra tekints, balra nézz,
Bajuszd pederd jó vitéz.

Puska ropog,
Bombi morog,
Rettenetes esattanás.
Mit tehet az,
Hyeen igaz
Szívnek egy kis pattanás?
Rántsd ki hát halálos íved, stb.

Nézd a haza,
Mily igaz a,
Hogy édes az ő teje.
Mégis egynek,
Csuda képnék
Rontaná meg méteje.
Rántsd ki hát halálos íved, stb.

A Bellona
Lám mit fona

A bátor vitézeknek.
Hív magyarok,
Szittya karok
Örökösí ezeknek:
Rántsd ki hát halálos íved, stb.

Hogyha veszély,
Egy komor éj
Testeteket temeti,
Hány maradék,
Száz ivadék,
Tettetek emlegeti.

Azt kiáltom jó magyarom:
Magyar volt a nevod is.
Magyar voltál, magyar holtál.
Magyar volt elsted is.
Rántsd ki hát halálos íved, stb.

Út az óra,
Nosza lóra!
Már vitézek menjetek,
Dürdül az ég,
Itt van a vég,
Fegyvereket fenjetek.
Könyörgésekkel kísérünk
A jutalom pontjára.
Kész az érdem, vitéz vérrünk,
Szívetek a mit vára.

Török reformátorok.*)

A török kormányt nagy veszély fenyegeti Arabiában; az arabok a kalifaságot, azaz a mohamedán hierarchiái főeset akarják a török uralkodótól elragadni. A szultán birtokában levén Mekke- és Medinének, a mohamedán szent városoknak, ennek folytán az izlam feje. Ha sikerül e szent helyeket tőle függetlenké tenni, akkor a kalifaság az illető hódítóra száll. E zavarok nagyon rossz időben veszik igénybe a török állam erejét; de hiszen így akarták ezt azok, kiknek keze titokban működik e zavarok támasztásában.

Az oroszok kívül, mely mindenesetre ott lapang, más is van, ki e zavarokban szeret halászni. Ez az úgynevezett „uj-török“, vagyis reformpárt, melynek minden működése oda irányul, hogy a reakcionárius pártot megbuktatván, kormány-polera jusson és elveit valósítsa.

Volt már alkalmunk bemutatni e lap hasábjain az uj-török-párt főszereplőit: Zia beyt, Kemal efendit és Ali Suavit, kik kényszerültek külföldre menekülni, s eszméiknek szabad földön propagandát emelni.

Ali Suavi efendi azóta elhagyta Londont és Tuniszba tette át lakását, hol folytonosan munkálkodott terveit valósításán. Utóbbi időben az egyiptomi alkirály titkon támogatta az anyagilag egészen tönkretett jutoit ferit, s most, mint értesültem, mind pártfőgője, mind maga sokat tesznek a zavar növesztésére.

A mostani kormánypárt csak látszólagos kedvelője a reformoknak, minden intézkedését az újítás mezébe szereti burkolni, de a mellett elnyom minden ellenvéleményt, elnémít minden hangot, mely reformkérdéseket mer pendíteni, s az újítókat az által akarja ártalmatlanokká tenni, hogy az állam valamely távoli részébe száműzi. E száműzöttek, mint számtalan példa mutatja, rendszeres megszöknek száműzetési helyükről s annál kérelmetlenebbül fordulnak a gyáva kormány ellen. Az uj-török-párt London- és Párisban megjelenő lapjai minden tilalom és ellenőrzés dacára oly nagy forgalomban vannak a török nép közt, hogy a rohanó árt aligha sikerül föltartóztatni. A török kormány beláthatta téves eljárásait és mégsem okul; most is egyre-másra száműzi azon férfiakat, kiknek szabadelvü törekvései által veszélyeztetve hiszi állását.

*) Azt hiszük, hogy most, midőn a törökországi események a politikában annyira fölszűre jutottak, mindenki érdekeltségével találkozó közleményeket nyújtunk, ha a keleti élet mozgalmairól oly többlet adunk ismertéseket, mely a hely színen hosszabb idő alatt szerzte ismeretét az ottani viszonyokról. Jelen közleményünk is a mostani arabiai fölkelésre vonatkozik.

(Szék.)

*) Be-kő J. „Sic. cons.“

***) Kállay F. „Hist. érték.“

Mellékelt képünk Szadik efendi száműzetésbe hurcoltatásának egyik jelenetét ábrázolja. Az egyszerű török pap, ki minden magasabb állást viszautasított azért, hogy a nép nevelésével és tanításával foglalkozhassék, a vallás ellenségének nyilvánították s száműzetésbe kellett mennie. Szadik efendi a ramazani prédikációk által vonta magára a figyelmet. Az isten templomában összegyűlt roppant néptömeg előtt a szószékről kezdé hűteni a világosság magvait. Ékesszólása által a hívőkre oly nagy hatást gyakorolt, hogy tömegben zarándokoltak szegényes lakába és kérték, hogy tanítsa őket tovább is. Alig lépett ki háza küszöbére, nagy néptömeg vette őt körül, és leste az ajkairól jövő igéket.

A kormány féltékeny lett e férfi kitüntetésére, elfihotta a ramazani prédikációktól, s mint gyanus egyént, ki a népet az uralkodó kormány ellen izgatja, száműzetésre kárhoztatta. Képünkön azon jelenet látható, midőn Szadik efendit több kavasz (esendő) a hajóra kíséri, mely őt száműzetési helyére szállítja. A nép csoportja föltartoztatta a népszerű szónokot és bátor reformator, ki leplezetlenül tárta föl a jelenlegi kormány céltalan intézményeit, és sürgette a reformok életbeléptetését. Többen késznek nyilatkoztak, hogy önként mennek vele a száműzetésbe; de a török katonák közbejötték, s csak ezeknek sikerült a meghatott férfit a nép köréből kiragadni és a hajóra vezetni.

A török kormány a múlt héten újra száműzött egy új-török-párti férfit és jeles tudóst, Sinászi efendit, ki több jeles művet írt s évek óta a „Taszvir-i efkia“ (gondolatok képe) című lapot szerkesztette. Sinászi az európai műveltség színvonalán álló férfi, huzamos ideig tartózkodott Párisban és Londonban, s a török állami és társadalmi reform-eszmékkel régóta foglalkozik. A tudós világ épen most várta nagy érdekességgel egy művét, melyben az arab írású rendszert új jegyek által egyszerűsíteni és könnyíteni akarta. E munkán régóta dolgozott, de a nagyfontosságú mű most egy időre nem láthat napvilágot, mert újabb pengetett állami szervezeti reformjai miatt magára vonta a kormány féltékenységét és száműzetést.

Uj eljárást követ a török kormány szabadelvű férfiival szemben; ezáltal felféred a nemzet-önérzete, s hűmünk engedi, hogy a várva várt reformok Törökországban közel állanak a valósuláshoz, a mit óhajtanunk is kell, mert csak így erősíthetjük meg a török állam, s töltheti be azon misszióját, mely keleten vár rá.

Erődi Béla.

Lónyai Anna fejedelemné levele fiához, Kemény Simonhoz.

Mielőtt magát a levelet közölnök, szükségesnek látjuk megemlíteni a levél kiegészítésül, mi adott okot annak írására.

Hazánk történelmének leggyászosabb lapjai I. Leopold uralmára esnek. Magyarországnak ez időben több mint kétharmadrésze a török hódoltságához tartozott, de ha e hódoltság lakói eleget tettek adófizetési kötelezettségüknek: istenét oly módon és azon nyelven dicsérhették, a melyen akarták. Nem úgy a megmaradt részen, a tulajdonképes Magyarországon. Zrinyi és a róla nevezett ősezeskivűs több fő tényezője kivégzése vagy ártalmatlanná tételének után a bécsi kormány bevallott törekvése Magyarországon a protestantizmus és ezzel az alkotmányosság gyökerestől való kiirtására való irányozva.

Az eszköz, melylyel e cél valóítása lett volna elérendő, az ellenkező eredményt szülte. Sérelem sérelemre halmozódott s minden fogamatba vett új kísérlet olaj volt a tüzre, és így az elégtelenség száma is mindinkább szaporodott, kik Erdélybe menekültek, s ott Apafi Mihály fejedelem személyében pártfogóra találtak; onnan többször meg-megkísérlették beütni Magyarországra.

A mozgalom vezetői közt, kiknek élén eleint Szepesy Pál, Petrócezi István, Kende Gábor, Szuhai Mátyás, Vesselényi Pál, Forgách Miklós és Apafi mindenható minisztere Teleky Mihály állottanak, több ízben egyenletlenség tört ki, s ez Erdély tehetetlensége, valamint még a menekültek esekéji száma és rendezetlensége a tiszavidéki megyék állását nagyon válságos helyzetbe sodorta. A nevezett okoknál fogva semmi alapos biztosíték nem mutatkozott azon esetre, ha a menekültek ügyét *nyíltan* magukévá teszik s mint már többször történt, Erdélyhez kívánják csatlakozni. Így hát nem maradt más hátra, mint tüni jobb jövő reményében azok zaklatásait.

De az elégtelenség fokozott mérvben növekedett s midőn az özvegy fejedelemné, Kemény Jánosné is, ki ekkor Szatmár közelében, Aranyos-Megyes várában töltötte vala napjait, a menekültekhez csatlakozott, ezek hatalmas véd- és támpontot nyervén, mind beljebb-beljebb üzhették becsapásaikat.

Egy ily kirándulás alkalmával fogott el Magyarország északkeleti részének két legtekintélyesebb birtokosa, Perényi Gábor és fia János. Ezek érdekében írta vala a fejedelemné mostoha fiához a szóban levő levelet.

De vajjon mi bírta rá a kuruc asszonyt, hogy szót emeljen a labanc urak mellett? Nézzük sorra az okokat s így tün rá akadunk a talány kulcsára.

Említek fentebb, hogy sokan, kik a mozgalom terjedését a leghőbb szimpáthiával kísérték, még nem látták idejét eljöni, hogy a kormánynyal nyíltan szakítsanak, főleg oly emberek, kik a megtorlás dühének ki valának téve. A Perényieket, minthogy ezek birtoka Huszt, Szatmár, Munkács és Kassa, tehát a német kezén levő erődívenyek közelében feküdvén, azok közé számíthatjuk. S e helyzetet a fejedelemné bizonyára jól ismerhette. Hatalmas része volt a fölszólalásban a rokonsági köteléknek is. Ezenkívül a fejedelemné keresztyénya volt a néhai Perényi Gábor ugoesai főispánnak. A fejedelem, Kemény János, Perényi György, abaúji és zempléni főispán második nejének, Bornemissza Katának, néhai Kállai Erenetöl született leányát bírta vala első nejével. Ettől született Kemény Simon nevű fia, ki ismét Perényi leánynyal, Perényi Katiával kelt össze.

A levél címzete így szól:

Tekintetes és Nagyságos Gyerőmonostori Kemény Simon uramnak (Titulus) Nekem jóakaró fiamuramnak, ő kegyelmének adassék. Cito, Citius, Citissimo. Cito, Citius, Citissimo. (Hamar, hamarabb, leghamarabb.)

Tartalom: Szolgálatomat ajánlom kegyelmének, mint jóakaró fiamuramnak. Jó egészséges hosszú élettél látogasson isten kegyelmedet kedvesével együtt, kívánom.

Akarom kegyelmedet édes fiam uram levelemmel látogatnom s magamat is kegyelmednek eszébe juttanom, mert szintén ide felejte kegyelmed. Mennyit jár ezen, (akarja mondani: erre) alá s fel, csak azt sem érdemlem meg, hogy maguk egészségéről, vagy hollétéről tudósított volna. Kérem azért kegyelmedet, maguk jó egészségéről ne nehezeltjen tudósítani. Magam állapotjáról, kegyelmednek írhatom édes fiamuram, én bizony igen változó egészséggel s megirhatatlan busulásokkal töltöm időmet. Ezen órában a lak értősemre, hogy az mi hadaink Prinyi Gábor és Prinyi János uramékat elvitték volna. Akartam azért kegyelmednek tudtára adnom, hogy az ifjuasszony*) ő kegyelme mást ne gon boljon félőlk, mert egyébiránt békével vadnak. Prinyi Gábor uram lovain viszik ő kegyelmeket. Nekem izentek ő kegyelmek Sarmaságról, hogy fiamnak írják ő kegyelmek mellett, hogyha miben lehet, legyen minden jó akaratall ő kegyelmekhez. Én mindigárást írtam, mivel ő kegyelmek jámbor emberek voltak. Bár inkább az vakot vitték volna el.

*) Azaz a menyje, Perényi Kata.

Az ifjuasszonynak ő kegyelmének ajánlom szolgálomat. Istentől jó egészséget kívánok ő kegyelmének. Ajánlom az szent isten oltalmába kegyelmedet. In Geresd 9. July 1674. Kegyelmednek jóakaró anyja Lónyai Anna, m. p.

A szíves olvasó, a nélkül, hogy figyelmeztetnök, átlátja, hogy mi különbség van az akkori és a mostani levélírás között, alakja is egyszerű: fély papíron írva; az összehajtogatva s fekete pecsétviaszzal lezárva. Birtéknak ez időben semmi híre. Így írtak ez előtt kétszáz évvel Magyar- és Erdélyország főrangú emberei.

A tartalomhoz kell még egy pár szót szólnom. Perényi Gábor és János jó darab ideig raboskodtak a félkelők táborában. Végre ezer-ezer arany váltásdíjért szabadon bocsáták, s míg azt megküldének, Barkóczy Sándor, a Perényi Gábor veje maradt helyettük kezésül a táborban.

A levelek eredetije Nagy-Szöllösön őriztetik a b. Perényiek levéltárában.

Közli: **Székely S.**

A hét napjainak elnevezéséről.

Igen közönséges tárgyat választék egy mindennapi tárgy elbeszélésére, de csak az vigasztal, miszerint a legközönséges tárgyak is némi érdekkel bírnak, és hogy a közel fekvő tárgyakat gyakran figyelemre sem méltatjuk, ugyanezt állíthatjuk a *napokról is*; kezdjük tehát a hétről.

A hét bölesége, a mint a szent írás tanítja, a paradicsom, és első ősnünk, Ádám kedves élete párjával a *hetet* használták időmértékül. A szent írásban ez áll: „Egy reggel és estből állt a nap“ és hogy „isten a hetedik napon minden munkájából megpihent.“ Herodot, a híres görög történetész és utána Dio Cassius beszélnek, hogy az időbeosztás hetekre az aegyiptusiaktól veszi eredetét, de okunk van ez állítást kétségbe vonni.

A napok neveit a régi népek előtt ismeretes álló és bolygó csillagoktól származnak, melyek a hold, Merkur, Vénus, nap, Mars, Jupiter és Saturnus. De a névadásnál nem követték a sorrendet, a melyben e csillagok a föld körül forogtak, hanem úgy, hogy a napot ama bolygóról nevezték el, a mely akkor épen uralgott. Innét származtak a napok nevei: *dies Solis*, (a nap napja), *dies Lunae*, (a hold napja), *dies Martis*, (Mars napja), *dies Mercurii*, (Merkur napja), *dies Jovis*, (Jupiter napja), *dies Veneris*, (Venus napja), és *dies Saturni*, (Saturnus napja). De minthogy Saturnus az idő istenének tartották, ő kapta az első helyet, a többiek utána következtek.

A franciák a fennebbi elnevezéseket, az elsőit kivéve, melyet Dominica névvel ruháztak fel, elfogadták, u. m. *dimanche*, (vasárnap, származott a Sabathü dicséből, = szombat-nap.) *lundi* (hétfő), *mardi* (kedd), *mercredi* (szerda), *jeudi* (csütörtök), *vendredi* (péntek) *samedi* (szombat).

Átérünk most a mi napjainkra, illetőleg azok elnevezésére. Első nap a *vasárnap*, e nap a pogány népek által a napnak vala szentelve, az első keresztények Krisztus feltámasztásának emlékére szentelték.

Mint nyugalom- és ünnepnap min lig nagy tiszteletben tartották a vasárnap. A szigorú ünnepelt Nagy Konstantin hozta be. A hét második napja a *Hétfő*, a németeknél Montag, nem Mondtag; az olaszoknál lunedì, a franciáknál *lundi*, a dánok és svédoknél *mandag*, a hollanoknál *maandag*, az angoloknál *monday*, a szerbeknél *ponedelnik*. — A mesterembereknél a hétfő kettős jellemmel bír, és mint ilyen a hűség melléknévvel van felkítve, mert ki ne ismerné a „blau Montagot?“ (erre magyar kifejezés az én tudtommal nem létezik.) Sokan azt fogják kérdeni: hogy honnét származik e kifejezés? mire a válasz igen egyszerű. Vasárnap a mesterember munkájából megpihénvén, többet vesz magába a jóból, mint kellene és így hétfőre mámoros fővel sokan kik föltokat kapnak. Hajlan a nagybajt megelőző hétfőt nevezték „blau Montag“-nak, és pedig

